

Η Μαμή και τα Μαγιάτικα στεφάνια

Χρήστος Θ. Οικονομόπουλος, *τ. Επιμελητής των Πανεπιστημίων Harvard, Tufts, Boston & Mc Gill.*

Οι ιδιότητες του μήνα Μάη κατά τη λαϊκή αντίληψη συμπυκνώνονται στην Πρωτομαγιά. Τα παλιά χρόνια, τα μαγιάτικα στεφάνια ήταν εθιμικό πρόνόμιο της μαμής και της μάνας και είχαν πολυδιάστατο χαρακτήρα για την υγεία και την αρρώστια.

Η παραδοσιακή Ελληνίδα μαμή, η «Μπάμπω», πίστευε ότι ο μήνας Μάιος ήταν «Θεότρομος», επειδή εθεωρείτο ο μήνας με τους πολλούς κινδύνους για τις νέες κοπέλες, τις έγκυες, τις λεχώνες, τα βρέφη και τα παιδιά. Οι άγνωστες κρίσιμες ώρες του μήνα Μάη – ιδίως την Πρωτομαγιά – είχαν μια πολύ κακιά ώρα για τα ευαίσθητα αυτά άτομα.

Η μαμή πίστευε ότι έπρεπε να τα προστατεύσει με μαγικά μέσα, που να αποτρέπουν κάθε κακή ενέργεια και να επιδρούν ευεργετικά στην υγεία τους.

Τα «Μαγιάτικα στεφάνια» αποτελούσαν για τη μαμή τα μέσα για να επιτευχθεί ο σκοπός της υγείας και γίνονταν με ορισμένα είδη λουλουδιών και φυτών, που εθεωρούντο φορείς ορισμένων ευεργετικών δυνάμεων.

Η μαμή έπλεκε τα Μαγιοστέφανα, κατά προτίμηση, με ορισμένα μόνο λουλούδια και φυτά – κυρίως – ιαματικά, αρωματικά και φαρμακευτικά, των οποίων ο ειδικός συμβολισμός πίστευε ότι επηρέαζε θετικά την υγεία.

Η ίδια η Μπάμπω κρεμούσε στην πόρτα του σπιτιού της νέας κοπέλας, της εγκύου ή της λεχώνας το Μαγιάτικο στεφάνι, για να έρθει το σπίτι σε άμεση επα-

φή με τις προστατευτικές δυνάμεις της φύσης και να υφίσταται την ευεργετική τους επίδραση (είδος ομοιοπαθητικής μαγείας).

Η κυκλική μορφή του Μαγιάτικου στεφανιού είχε κι αυτή δύναμη αποτρεπτική και προστατευτική, γιατί ταυιζόταν με το «μαγικό κύκλο», που προστάτευε ότι βρισκόταν στο κέντρο του. Έτσι, το Μαγιάτικο στεφάνι της μαμής είχε μία φυλακτική δύναμη για το σπίτι της νέας, της εγκύου ή της λεχώνας και του βρέφους.

Το Μαγιοστέφανο με ιαματικά και φαρμακευτικά βότανα, το σύνολο των οποίων ανθίζουν το μήνα Μάιο, προστάτευε και απομόνωνε από τις επίβουλες ενέργειες, ενώ ταυτόχρονα μετέδιδε την αναγεννητική και γονιμοποιό δύναμη που περιέκλειε μέσα του.

Τα ιαματικά βότανα ήταν τα κυρίαρχα στο Μαγιάτικο στεφάνι της Μπάμπως, γιατί στη λαϊκή της συνείδηση τα φαρμακευτικά λουλούδια των θεραπευτικών βοτάνων ενσάρκωναν την αναγεννητική και αυξητική δύναμη της ζωής, όπως εκφραζόταν μέσα από την ψυχή της.

Το Μαγιοστέφανο της μαμής για νέα κορίτσια

Η μαμή την πρώτη του Μάη πρωί-πρωί τα χαράματα, με τη δροσιά, μαζί με μια

ομάδα από κορίτσια 12 – 16 χρονών, συνήθως παιδιά τσομπάνηδων, πήγαιναν και έβρισκαν τα «αξύπνητα» λουλούδια – όπως τα έλεγαν – από τα ιαματικά βότανα που γνώριζε η Μπάμπω και με αυτά έφτιαχνε τα Μαγιάτικα στεφάνια, με τα οποία στεφάνωνε τις νέες κοπέλες παίρνοντας φιλοδώρημα από τις μητέρες τους. Τα κορίτσια χόρευαν στα «ξέφωτα» στεφανωμένα.

Το χορό αυτό της Πρωτομαγιάς τον έλεγαν «εφταπάρθενο χορό» και τον συνόδευαν από χαρακτηριστικά τραγούδια, όπως τα παρακάτω:

*Ο βάλαμος κι ο αμάραντος και το τριανταφυλλάκι,
τα τρία εμαλώνανε το ποιό μυρίζει κάλλιο.
Πετάχτη το τριαντάφυλλο, το μοσχομουρουδάτο:
"Φευγάτε σεις βρωμόχορτα και παλιοτσιτσιμπίδια.
Εγώ 'μαι το τριαντάφυλλο, το μοσχομουρουδάτο.
Όλο το χρόνο κρύβουμαι στης μάννας μου τον κόρφο,
το Μάη το μήνα φαίνουμαι σε κοριτσιών κεφάλι,
σε μια ψηλή, σε μια λιγνή, σε μια γαϊτανοφρύδα,
πού 'χει τα μάτια σαν ελιές, τα φρύδια σαν γαϊτάνι,
έχει της χήνας το λαιμό, της πέρδικας τα μάτια,
έχει τ' αχείλι κόκκινο με το βερζί βαμμένο".*

*Ο δυόσμος κι ο βασιλικός και το μακεδονίσι,
αυτά τα δυό μαλώνανε ποιό να πρωτομυρίσει.
Πετιέται το γαρύφαλλο, το μοσχομυρισμένο:
"Το Μάη μήνα φαίνουμαι σε λεβεντιών σελάχι,
σε παντρεμένων γόνατα, σε κοριτσιόνη κόρφο".
Μάη μου χρυσομάη μου με τις δροσιές,
Μάη μου χρυσομάη μ' άσπρες φορεσιές.*

Τα Μαγιάτικα αυτά στεφάνια που προορίζονταν για κορίτσια 12 – 16 χρονών, αποτελούντο από άνθη εμμηναγωγά, τονωτικά, ηρεμιστικά, αντιφλογιστικά και άλλα λουλούδια με ιαματικές ιδιότητες.

Επικρατούσε το άγριο τριαντάφυλλο, που είναι κατ' εξοχήν εμμηναγωγό, ο φο-

νίας (εμμηναγωγό), το καρδιόχορτο (τονωτικό), το δενδρολίβανο (τονωτικό των μαλλιών), οι ανεμώνες, η βυζασκέλα, η αλυγαριά, η ψιθιά, τα φροξυλάνθια, οι μαργαρίτες, η μυρτιά, το καρυσόφυλλι, ο γοργογιάννης, τα περισσότερα των οποίων είναι εμμηναγωγά, αντιφλογιστι-

κά και καθαρτικά. Ο χορός αυτός πιστεύω ότι είναι επιβίωση του χορού των Αμαδρυάδων Παρθένων των αρχαίων Λερναίων, που γινόταν στην Αργολίδα το μήνα Μάιο προς τιμήν της Δήμητρας Πρόσυμνας, η οποία λατρευόταν ως θεά της γονιμότητας και της προστασίας των μικρών κοριτσιών που έμπαιναν στην ήβη.

Σήμερα έχουμε ακόμη επιβιώσεις από την αρχαία εποχή, σε πολλά χωριά της Ανατολικής και Κεντρικής Πελοποννήσου, ιδίως στους νομούς Αργολίδας, Κορινθίας και Αρκαδίας.

**Το Μαγιοστέφανο της μαμής για
έγκυες, λεχώνες και βρέφη**

Όταν ο ήλιος ήταν «ένα κονταρόξυλο ψηλά στο στερέωμα» έπρεπε να επιστρέψουν τα κορίτσια με τη μαμή, την οποία υποδέχοντο οι μητέρες, τη φιλοδωρούσαν και την κερνούσαν γλυκά.

Στη συνέχεια, η μαμή με τις μητέρες των εγκύων ή των λεχώνων – όταν υπήρχε έγκυος ή λεχώνα στο χωριό – έβγαιναν πάλι, την ίδια ημέρα της Πρωτομαγιάς, στις πλαγιές και στα λιβάδια κι εμάζευαν ιαματικά λουλούδια, που τα είχε δει τώρα πλέον ο ήλιος, για το μαγιάτικο στεφάνι της εγκύου ή της λεχώνας και του βρέφους.

Προτιμούσαν λουλούδια γαλακταγωγά, αντιφλογιστικά, τονωτικά, καθαρτικά, αντιβηχικά, αντιδιαρροϊκά. Αναφέρω τα κυριότερα: φασκόμηλο, χαμομήλι, μολόχα, μαντζουράνα, δενδρολίβανο, δυόσμος, γαλατσίδα, σκορπιδόχορτο, πεντάνευρο, αγριάδα, λιβιθόχορτο, παπαρούνα, θερμασοβότανο, λαγοκοιμηθιά, Παναγινόχορτο, σουφροχόρτι, νινάκια, χαμαίδροιο, ψειροχόρτι, φλισκούνι, ρίγανη, απίγανο, τσάι του βουνού κλπ.

Ο λαός πίστευε γενικά, ότι όλα τα μα-

γιάτικα στεφάνια της μαμής είχαν μεγάλη μαγική δύναμη, γι' αυτό τη Μπάμπω την περιέβαλλαν με σεβασμό κι ευγνωμοσύνη γιατί δίδασκε έμμεσα τη γνώση των ιαματικών βοτάνων στις νέες κοπέλες και στις μητέρες τους.

Την Πρωτομαγιά η Μπάμπω έτρεχε επιπλέον στα σπίτια που υπήρχαν βρέφη και τους έκοβε βεντούζες, για να τους πάρει το «κακό γαίμα του Μάη». Επισκεπτόταν ακόμη τις θηλάζουσες μητέρες και τους έβαζε αβδέλλες στα «ριζάφτια», για να μη βγάζουν τα παιδιά τους βρεφικό έκζεμα.

Επίσης, η λαϊκή μαμή την Πρωτομαγιά τάζε τελετουργικά – σαν αρχαία ιέρεια – με μέλι, γάλα και γλυκό από τριαντάφυλλο τις έγκυες για να κάνουν ρόδινα μάγουλα και τις λεχώνες για να «θεργιέψουν». Τέλος, πότιζε με αφεψήματα από εμμηναγωγά βότανα τις νέες κοπέλες.

Πιστεύουμε ότι τα Μαγιάτικα στεφάνια που έπλεκε η μαμή με μαγιοβότανα – όπως και οι λοιπές τελετουργίες της – είναι επιβιώσεις από την αρχαία εποχή.

Η Ελληνική Μυθολογία αναφέρει την παραδοχή, ότι τα μαγιοβότανα – δηλαδή

τα ιαματικά βότανα – εσυλλέγοντο κατά τα Μυκηναϊκά και τα αρχαία χρόνια πάντα το μήνα Μάιο από τη μητέρα του θεού Ερμή, τη Μαία, που καταγόταν από τη Στυμφαλία και ήταν μαμή και μάγισσα, προστάτης της γονιμότητας, συμπαραστάτης και βοηθός των νεαρών κοριτσιών, των εγκύων, των λεχώνων και των βρεφών και από τα οποία πήρε το όνομά του ο μήνας Μάιος.

Με τα λουλούδια αυτά η Μαία έφτιαχνε τότε πέντε ειδών στεφάνια, τα οποία εθεωρούντο θεϊκά σύμβολα αφθαρσίας, αιώνιας νεότητας και αθανασίας.

Τα στεφάνια με μαγιολούλουδα είχαν τις ιδιότητες να νικούν τις αρρώστιες των νέων κοριτσιών, των εγκύων, των λεχώνων και των παιδιών – ακόμη και το θάνατο – και έδιναν στη θεϊκή αυτή νίκη τιμή και δόξα, γιατί με την εξαγνιστική, την εξευμενιστική και τη θεραπευτική τους δύναμη έφερναν τις νέες, τις μητέρες και τα παιδιά κοντά στους θεούς.

Το έθιμο διετηρήθη στην Ελλάδα όλη την αρχαιότητα. Αργότερα, όταν επικράτησε ο Χριστιανισμός, ο μαγικός χαρακτήρας των Μαγιατικών στεφανιών με μαγιολούλουδα ήρθε σε αντίθεση με τις ηθικοπλαστικές αρχές της νέας θρησκείας του Θεανθρώπου.

Οι Πατέρες της Εκκλησίας ήθελαν να απορρίψουν τη συλλογή των μαγιοβότανων και το πλέξιμο στεφανιών την Πρωτομαγιά, γιατί θεωρούσαν όλα αυτά τα στοιχεία ως ειδωλολατρεία. Αυτά όμως, επειδή έκρυσαν μέσα τους μια ιατρική νομοτέλεια, αποδείχθηκαν περισσότερο βιώσιμα, γιατί ήταν βαθιά ριζωμένα στη λαϊκή ψυχή και αποτελούσαν μια καθαρά προληπτική ιατρική πράξη.

Οι Πατέρες της Εκκλησίας που είχαν Ελληνική Παιδεία, αναγκάστηκαν σιγά-σιγά να τα μεταπλάσουν ιδεολογικά και να τα ενσωματώσουν στο πνεύμα του

Χριστιανισμού. Η Εκκλησία μεταγενέστερα τα προσάρμοσε και τα θεώρησε ως έπαθλο και θρίαμβο της ενάρετης και αγνής ζωής, γι' αυτό σήμερα από τα πέντε Μαγιοστέφανα της αρχαίας Μαίας διατήρησε κυρίως ένα: το παρθενοστέφανο της Πρωτομαγιάς.

Η Εκκλησία σήμερα επιτρέπει να στολίζονται με Μαγιοστέφανο μόνο τα παιδιά και οι παρθένες, να το πλέκουν δε όχι με μαγικά λουλούδια (φαρμακευτικά), αλλά με απλά άνθη του Μάη, που να συμβολίζουν τα αγνά και αμάραντα άνθη της παρθενίας.

Για τη σύγχρονη θρησκεία το Μαγιατικό στεφάνι συμβολίζει τις Χριστιανικές ηθικές αξίες της αγνότητας και της καθαρότητας της ζωής, πλέκεται δε μόνο με πέντε λουλούδια: τριαντάφυλλα, ανεμώνες, κρίνους, παπαρούνες και μαργαρίτες.

Γέννηση

*Η μεγαλύτερη στιγμή
δέος που αναρριγεί την πλάση
και προσκυνάει σεμνά τη γη
είναι γυναίκα όταν γεννάει.*

*Το θείο φως στέκεται πλάι
στον πόνο βάλαμο κερνάει
θεά της γέννας η Ελευθώ
το βρέφος νάν' γερό βλογάει.*

*Άνη και σμύρνα γίναν χαλί
και ρόδα και ζεστό μπαμπάκι
δροσό σεντόνι από αγιασμό
καρτερικά η μαμή κρατάει.*

*Και να! Στην άχραντη σιωπή
ανήκουστη κραυγή της νίκης
λαμπρής καμπάνας αντηχεί
η μάνα το βρέφος της φιλάει*

19/1/96

Χρύσα Κυπρίου, Μαία